

שמנה פרקים לרמב"ם - פרק ב, מקורות

התוכן: מקום העבירות והמצוות בנפש מקום המעלות והפחיתויות

מקום העבירות והמצוות בנפש דע, שהעבירות והמצוות התוריות, אמנם יימצאו בשני חלקים מחלקי הנפש והם: החלק המרגיש והחלק המתעורר לבד.

ובשני החלקים האלו יהיו כל העבירות והמצוות.

אמנם החלק הזן והחלק המדמה אין מצווה בהם ולא עבירה, שכן אין לדעה ולבחירה פעולה עליהם כלל. ולא יוכל האדם על פי דעתו לבטל פועלם או למעטן. הלא תראה ששני החלקים האלה, רצוני לומר: הזן והמדמה, פועלים בעת השינה, מה שאין כן שאר כוחות הנפש.

אך החלק השכלי יש בו מבוכה. אבל אומר שיש בכוח הזה גם כן מן המצווה והעבירה, לפי האמונה בדעה נפסדת, או האמונה בדעה אמיתית. אבל אין בו מעשה, שיתייחד לו שם מעשה מצווה או עבירה. ולזה אמרתי למעלה, שבשני החלקים ההם יימצאו העבירות והמצוות.

מקום המעלות והפחיתויות אמנם המעלות הן שני מינים: מעלות המידות ומעלות דיבוריות. וכנגדם שני מיני פחיתויות.

אמנם המעלות הדיבוריות הן ימצאו בחלק השכלי. מהן: א) החכמה. והיא ידיעת הסבות הרחוקות והקרובות. אחר ידיעת מציאות הדבר, אשר יחקרו סבותיו. ב) והשכל אשר ממנו: 1. השכל העיוני. והוא נמצא בנו בטבע, רצוני לומר: המושכלות הראשונים. וממנו: 2. שכל נקנה, ואין זה מקומו. יונתן בן יהודה המלך ומהן: ג) החריפות; ד) וטוב התפיסה, והוא לעמוד על הדבר מהרה, בלא זמן או בזמן קרוב מאוד.

ופחיתויות הכוח הזה - הפך אלו, או שכנגדן.

אבל מעלות המידות, הרי הן לחלק המתעורר לבדו. והחלק המרגיש אינו בענין הזה אלא שמש לחלק המתעורר.

ומעלות החלק הזה - רבות מאוד: כזהירות והנדיבות, והיושר, והסבלנות, והענווה, וההסתפקות, ואומץ-הלב וזולתן. ופחיתויות החלק הזה, לחסר מאלו או להוסיף עליהן.

אבל החלק הזן והמדמה, לא ייאמר בהם לא מעלה ולא פחיתות. אך ייאמר שהם נוהגים כשורה. כמו שייאמר: פלוני עיכולו יפה, או בטל עיכולו, או: נפסד דמיונו, או שהוא נוהג כשורה. - ואין בזה כולו לא מעלה ולא פחיתות.

וזה מה שרצינו לזכרו בפרק הזה.